

Martin Kirigin

DRUGI LITURGIJSKI POKRET

Kada je enciklikom »**Mediator Dei**« pape Pija XII, god. 1947. crkvena hijerarhija uzela liturgijski pokret u svoje ruke, u enciklici je istaknuta poznata činjenica da su taj pokret započeli i dotada predvodili neki čuveni benediktinski samostani. Svoj je vrhunac pokret postigao na II. vat. saboru liturgijskom konstitucijom »**Sacro-sanctum Concilium**«. Zasluga je pokreta da je ta shema bila najbolje od svih pripravljena i stoga prva raspravljana i skoro od svih saborskih otaca prihvaćena. Mnogi su od njih već bili zadojeni duhom liturgijske obnove a kod drugih je Duh Sveti postigao da su joj i oni dali svoj glas.

Duh Sveti ne djeluje samo na crkvenim saborima pa je i dalje utjecao da je Crkva odmah u dekretima, koji su razradili provedbu liturgijske Konstitucije, učinila nekoliko koraka dalje, naročito s obzirom na mnogo veću uporabu živih jezika, euharistijsku koncelebraciju i dr. Providnosni je znak vremena da su Konstitucija s njezinim dopunskim dekretima i naročito izdavanje novih liturgijskih knjiga s oduševljenjem prihvaćeni skoro po cijelom katoličkom svijetu. Obnovljena je liturgija postala više ili manje općim dobrom čitave Crkve i ušla do u zadnju njezinu župu i zajednicu.

Nije, međutim, teško opaziti da su sve izvršene liturgijske promjene uglavnom izvanjske. Lako je bilo početi biblijske tekstove čitati i molitve izgovarati ili pjevati na svome jeziku, uvesti i u samu misu narodne popijevke, okrenuti oltar da svećenik misu preme puku i tome slično. No, većina je kod toga i ostala, dapače mnogi pojedinci i neke suvremene i bazične zajednice — mjesto da iskoriste sve mogućnosti vlastitog stvaralaštva koje im pružaju obnovljeni obredi i nove liturgijske knjige — zanemaruju ili po svoju mijenjaju ono što bi moralo biti zajedničko blago svega Božjeg naroda. Nekada je bila proširena pošalica da glagoljaš zna čitati samo iz svoga misala, što je bilo i razumljivo s obzirom na prepisivane knjige, a sada je teško naći dva misnika koji posve jednako mise.

Posvuda se uvelike išlo u širinu a premalo u dubinu, za što smo većinom odgovorni liturzi i još više one ustanove koje je liturgijska Konstitucija uspostavila da im pomažu u tom odgovornom i dugotrajnom poslu. Vrijedi to i za naše prilike. I tako na polju gdje smo prije, naročito u primorskim krajevima, bili dosta ispred drugih naroda, sada ozbiljno zaostajemo. Kamo sreće da se poslije Koncila nastavilo kako je prije njega radio naš Interdijecezanski liturgijski odbor (ILO)! Širio je liturgijska shvaćanja, također i među Slovencima, te u ona poratna vremena barem ciklostilom svima pružao važna pomagala, zaista pionirski¹ i nesebično²! Za sadašnju bismo — rekao bih skoro — letargiju i, još gore, neredu uzalud krivili pojedince kada smo se skoro svi uglavnom zadovoljili samom vanjskom obnovom svetog bogoslužja.

Radosna je činjenica da se sada, osobito nakon spominjanja 20. godišnjice proglašenja liturgijske Konstitucije, svuda po svijetu čuje glas kako bi svakako trebalo liturgijsku obnovu mnogo više unijeti u pameti i srca liturga i običnih vjernika. Još mnogo posla preostaje za dublje shvaćanje liturgije i njezino pravilno i što korisnije slavljenje. Bio je to i jedan od ciljeva skupa što ga je minulog listopada sazvala, sada opet samostalna, Kongregacija za bogoštovlje. Sam je papa Ivan Pavao II. tom prigodom rekao sasvim konkretno: »Odatle treba započeti: od liturgijskog odgoja i obrazovanja klera, napose od mladih sjemeništara, pod teološkim, povijesnim, duhovnim, pastoralnim i pravnim vidom«.³

Malo prije toga je Viktor Dammertz, benediktinski opat primas, na kongresu svih opata u Rimu mogao »govoriti o potrebi drugoga liturgijskog pokreta u Crkvi koji bi uzeo za svrhu da duhovno usvoji i primijeni obnovljene vanjske forme liturgijske«.⁴ Iako je on tom prigodom ukazao na neke manjkavosti u svestranoj obnovi liturgijskog života istih benediktinskih zajednica, završio je: »Rado pri-

¹ Sam se prvi predsjednik ILO-a, inače liturgijski veoma usmjeren, prihvatio te dužnosti skeptičnu izjavu: »Nijedna naša interdijecezanska stvar nije uspjela, pa kako će ova?«.

² Dosta je spomenuti da je tajnik ILO-a dr. Ivan Škreblin svu obilnu korespondenciju (koja se valjda sačuvala u njegovoj ostavštini) slao svim članovima, i to preporučeno, o svome trošku, a oni su tako i putovali na razne sastanke. Koja razlika od pokoncilskog rada kada je npr. izdavanje novih liturgijskih knjiga povezano i s unosnim biznisom za udruživanje i financiranje nekih ustanova. Nitko im ne krati potrebna sredstva, ali ne na jednaki teret svih pa i vrlo siromašnih zajednica i pojedinaca.

³ *Služba Božja*, 24/1984. 373.

⁴ *Naša prisutnost*, Hvar 1985, br. 25.

znajem da mnogi naši samostani već uvelike rade na tom polju... da obnovljene vanjske oblike liturgije na neki način iznutra ostvarimo i dublje ih zahvatimo u njihovoj teološkoj i duhovnoj dimenziji».⁵

Mi nažalost nemamo jačeg centra koji bi se za to, u vezi s hijerarhijom, zdušnije zauzeo. No, ipak nitko ne može reći da nam nedostaje odgovarajućih sredstava. Sam ih je Papa naveo u spomenutom govoru: »Liturgijske knjige i dokumenti koji u njih uvode: apostolske konstitucije, predgovori, opće uredbe najprikladniji su tekstovi za studij i razmišljanje u tom odgoju i obrazovanju.« Crkva nam je svima pružila obilatu hranu uz koju mogu mnogo dublje proživljavati liturgijsko blago ne samo liturzi već preko njih i povjerene im duše. Naša revija želi u tome svima pomoći više nego je to činila prošlog desetljeća. Može se reći da je kroz to vrijeme bila kakva su bila i nastojanja oko produbljavanja liturgijskih tekstova sa strane liturga koji su je malo primali i još manje čitali, a kamoli još i u njoj surađivali (barem pitanjima, traženjima, izvještajima, poticajima, kritikama i sl.).

Valja, dakle, opet zagrijavati liturge da najprije oni sve dublje upoznaju veliko liturgijsko blago i od njega žive. Osobito je važno, kako je preporučio Sveti Otac, da se za to blago što više zainteresiraju svećenički pripravnici a i mlađi svećenici. Oni su, izgleda, premalo svjesni kakve su prilike bile prije i što im je sve liturgijskom reformom darovano pa su se većinom zadovoljili njezinim obnovljenim vanjskim oblicima, ukoliko i njih ne cijene tako malo da ih proizvoljno mijenjaju. To je jedan od uzroka zašto često ne vode nego se daju voditi od onih koje je Papa ovako označio: »Ima nekih grupa koje misle da im je dozvoljeno da stvaraju vlastite liturgije lišene, s obzirom na trajanje i na način na koji se slave, one ravnoteže koje se uvijek pridržavala i propisno se pridržava crkvena liturgija«.⁶

U tom se pogledu često zaboravlja staro načelo: **nemo dat quod non habet**, pa da i liturgijski život može posredovati samo onaj tko ga pozna, pravilno cijeni i zaista živi. Onda se, prema drugom načelu: **agere sequitur esse**, nije čuditi da se na tom području manjkavo djeluje jer je manjkav i stav iz kojega proizlazi dotično djelovanje. Bez ustrajnoga, svagdanjeg i sve dubljeg razmatranja biblijskih i liturgijskih tekstova uvijek će i najsvetiji čin biti u opasnosti da se smatraju stvarima kojima svatko može

⁵ O čemu se zapravo radi ovako je označio cistercitski opat André Louf u vezi s prvim čimbenikom svakoga liturgijskog čina: »Božja je Riječ naizmjenice javna i privatna. Ona saziva cijelu Crkvu i poziva svakog pojedinca na posve osoban način. Ono što se slavi javno u zajednici treba da prodre do najskrivenijih zakutaka i da ondje postane stvarnost« (**Gospodine, nauči me moliti, Đakovo** 1978, 142). Vrijedilo bi razmotriti cijelo poglavlje te knjige koje nosi naslov: Nutarnja i vanjska liturgija.

⁶ **Služba Božja**, n. mj.

raspolagati po svojoj volji, ili da se liturgijski čini pretvore u »ceremonije«. a onda više-manje u puki formalizam, nedostojan Boga i ljudi. Nisu baš posve krivi ni samo oni koji rade na terenu, često neobrađenu i zaraslu svakakvim korovom. Mora se priznati da je kod nas poslije Koncila izdano premalo stručnih egzegetskih radova⁷.

I ono što je tiskano više ide u širinu nego u dubinu, te se zadovoljava samim moralnim, često ponavljanim uputama i zahtjevima koji nekako vise u zraku i malo vrijede ako ne potječu iz pravilnih i što bolje shvaćenih dogmatskih pouka. Strašno oskudijevamo na duhovnom i osobito na mistagoškom razlaganju Božje riječi koju sada tako obilato čitamo Božjem narodu⁸. Nije mnogo bolje stanje ni u katehezi. Premalo je obogaćena liturgijom, njezinim obredima, tekstom i životom. U davna je vremena ona bila s liturgijom najuže povezana, i zapravo je ponajviše bila obavljana pomoću i preko nje. Sada se kateheza nastoji posve »posuvremeniti« a da se dovoljno ne crpe iz biblijskog i liturgijskog blaga⁹. Tako je npr. i prošlog ljeta na Katehetskoj školi u Zadru, po sudu nekih prisutnih, premalo došlo do izražaja liturgijsko obrazovanje i njegovo permanentno odgajanje, iako je upravo ta škola imala za predmet »katehezu i liturgiju«.

⁷ Konstatirano je to i na više mjesta u zborniku *Jeke jednoga koncila*, Zagreb, KS 1984).

⁸ Značajne su riječi vatikanskog propovjednika, kapucina R. Cantalamesse, koji o jednom teškom predmetu piše: »O utjelovljenju se može govoriti u teološkom, ali i u moralnom ili u duhovnom ključu. Sve do sada kršćanskom se puku govorilo u moralnom ili poučnom ključu, tj. govorilo se o učincima utjelovljenja, a skoro nikako o hipostatskom (pisac je ovog članka u jednom talijanskom samostanu čuo kako je na svetkovinu Krista Kralja ta riječ zbog neshvaćanja pročitana: apostolskom) sjedinjenju, što je, međutim, srce i bit otajstva. To je sjedinjenje i ostalo isključivi predmet teologa. Naime, držalo se da je moguće to otajstvo spustiti na razinu koja bi bila shvatljiva puku. To je monopol s kojim treba prekinuti, i započeti s buđenjem želje u kršćanskom narodu da te stvari spozna i upozna i da čuje kako mu se one tumače prikladnijim riječima, u biblijskim skupinama, vjerskim školama i u drugim sličnim prigodama koje se u Crkvi postupno stvaraju i uvode. Vrijeme je da prestanemo davati štipavce onima koji od nas traže kruha, da razvodnjene stvari i puka moraliziranja (»mlijeko«) dajemo mjesto »tvrđoga jela« (usp. 1 Kor 3,2). Vruća želja nekih kršćana da shvate dubine vlastite vjere često se ukazuje kao bolji činilac nego godine i godine teološke priprave koje se prođu onako školski i bez vatrene želje« (*Riječ i život*, Propovijedi za nedjelje i blagdane godine B. Makarska 1984, 21).

⁹ U tom je pogledu značajno što Jakov Jukić, suurednik *Crkve u svijetu* (1984. br. 4, 333), općenito tvrdi o suvremenom pastoralu: »Posljednjih je godina napisano na tisuće knjiga o pastoralu, a sve su one, manje ili više, izvrgn obzora svetoga. Pastoral je redovito neko čovjekovo umijeće, povjerenje u svjetovna sredstva i pozitivne metode. U mnogim velikim Crkvama, pastoralni funkcionizam i katehetska metodologija – uz golemi znanstveni aparat – zamijenili su izvorni mistični žar i pozdanje u nadnaravno«.

Zbog tih je manjkavosti razumljivo kako se kod nas ima malo smisla i volje da se provedu one preporuke liturgijske obnove koje traže nešto više truda i pouke. Da spomenemo par njih.

Već je Pio XII. u »Mediator Dei«, pozivajući se na napuštenu tradiciju, preporučio, i to opetovano, da se po mogućnosti vjernici kao i svećenik pričešćuju hostijama posvećenima kod dotične mise i da se tako obistini molitva Rimskog kanona: »te se svi koji primamo presveto Tijelo i Krv tvoga Sina, kao pričesnici ove (!) žrtve napunimo svakim nebeskim blagoslovom i milošću«. I konstitucija **Sacrosanctum Concilium** (55) »veoma preporučuje ono savršenije (!) sudjelovanje kod mise, kad vjernici nakon svećeničke pričesti blaguju Tijelo Gospodnje od te iste žrtve«. Kada tko na to upozori, zna mu se predbaciti sitničavost, a ne vidi se da je i ta preporuka Crkve jedno od važnijih sredstava po kojima svim vjernicima sveta pričest mora postati blagovanje Kristove žrtve i s njom povezane svoje produžene u život.¹⁰ Nije sveta pričest bilo kakav sladak Isusov posjet duši nego u prvom redu sjedinjenje s njim kao žrtvom koju svatko nastavlja u svojoj svakidašnjici. Uz to još ima mnogo crkava gdje misnik, kada već misli da prisutne mora pričestiti svetim česticama iz svetohraništa, ne izvadi i ne stavi ciborij na oltar prije nego što se sam pričesti, kako je to bilo iz Rima naknadno preporučeno.

Još značajnija bi u tom pogledu mogla biti sveta pričest pod objema prilikama. Svećenici su uvelike prihvatili znakoviti koncilski, ili bolje pokoncilski dar Crkve: euharistijsku koncelebraciju. No koliko ih se kod nas potrudilo da vjernicima, pa i onima koji se svakog dana pričešćuju, u više-manje zatvorenim zajednicama, protumače značenje svete pričesti pod objema prilikama, a onda im ishode i za to potrebnu dozvolu, koja se po svijetu daleko više traži i daje negoli kod nas! Suvišno je reći da je Isus prisutan u svakom dijelu posvećenog kruha i vina, ali ostaje činjenica da je prema evanđelju za žrtvu svete mise potreban kruh i vino te da je upravo pod sakramentalno odijeljenim prilikama označena Kristova žrtva na križu i na oltaru. Kada je to nužno za žrtvu, a redovito i za pričest svećenika, ne bi li bilo naravno da to bude barem prikladno i za sve pričesnike? Opet ne iz kakve sitničavosti a još manje mode (koja bi nas uostalom vodila u praksu svih prvih dvanaest stoljeća Crkve), nego da se svi sve više osvijestimo kako je pričest zapravo blagovanje (liturgija voli reći: gozba, a u tu spada i vino) žrtve koju svatko ima provesti u život. Ne smijemo prečuti glas laika: za sebe ste mahom, možda i previše, prihvatili

¹⁰ Ne rade dobro ni mnoge vrijedne sakristanke koje velike ciborije redovito napune do vrha iako znaju da će se iz njega toga dana pričestiti samo malo ljudi, pa tako preostane čestica za više dana.

koncelebraciju a nama uskraćujete što nam omogućuje zajednička Majka... Tim se ne misli da se namah svuda i uvijek uvede pričest pod objema prilikama nego da se vjernike o njoj poučava i da se ona malo pomalo uvodi.

Nije bilo teško našem priručniku staviti naslov »Časoslov Božjega naroda«, ali koliko se (osobito odgovarajućim slovima i cijenom) učinilo da to on zaista i postane? I u tome se može konstatirati samo nazadak prema onome kako je bilo u našim primorskim krajevima. Još je važnija pouka, i to sve opširnija, o značenju i sadržaju časoslova. A kako je mnogo osoba, kojima je Crkva uručila Časoslov kao svagdanju molitvenu knjigu, a da nisu ni vidjele prevažnu »Opću uredbu časoslova«, koja je tiskana prije i odijeljeno od Časoslova?

Od brojnih ostalih stvari, koje bi još valjalo spomenuti, neka je ovdje naveden jedan posao koji je liturgijska Konstitucija (40) označila kao »potreban«, naime, da se bogoslužje prilagodi predajama i duhu pojedinih naroda. Kada se kod nas u tom pogledu dosada učinilo malo ili nimalo, ima nade da će to obaviti biskupijske sinode koje se spremaju¹¹. Naravski, u tom nas pogledu onda bogoslužje ne bi smjelo još više razjediniti nego sve naše krajeve međusobno obogaćivati¹².

Ovo zasada nekoliko u najboljoj namjeni nabačenih misli neka što više posluži da svi kojih se tiče — a to je sav Božji narod sa svojim liturzima na čelu — poradimo kako bi se također i kod nas pokrenuo i što uspješnije proveo drugi liturgijski pokret. U prvom smo bili koliko-toliko u toku s ostalim katoličkim narodima po svijetu, a kako će biti kod drugoga? Ovisno je — uz Boga i Crkvu koji to hoće i potiču — o svakome od nas koji liturgiju ljubimo.

¹¹ Tako se npr. u **Našoj sinodi**, Prilogu Vjesnika splitske nadbiskupije (1984. br. 6, str. 2) čita: »Na našem području, iako postoje opći propisi Crkve i o sakramentima i sakramentalima, postoji veliki broj starih običaja koji su postali običajem zakon, pa ih ova sekcija prikuplja da bi se na samoj Sinodi vidjelo da li mogu i dalje ostati na snazi jer su dobri i za život Crkve korisni ili ih treba dokinuti ili pak novim korisnim zamijeniti«.

¹² S obzirom na to bilo bi vrlo poželjno kada bi se održala i »Hrvatska sinoda« (v. **Veritas** 1985, br. 1, 11).